

ӘОЖ 631.152
МРНТИ 06.75.19

DOI 10.52578/2305-9397-2021-1-4-258-265

Казамбаева А.М., экономика ғылымының кандидаты, доцент, негізгі автор, <https://orcid.org/0000-0002-9947-4227>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Жәңгір хан көшесі, 51, Орал қ., 090009, Қазақстан Республикасы, aigul_km@bk.ru

Нуржанов А.Е., магистрант, <https://orcid.org/0000-0002-7585-0393>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, 090009, Жәңгір хан көш., 51, Орал қ., Қазақстан Республикасы, n-asylkhan@mail.ru

Kazambayeva A.M. Ph.D., Associate Professor, **the main author**, <https://orcid.org/0000-0002-9947-4227>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Higher School of Veterinary Clinical Disciplines, Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, aigul_km@bk.ru

Nurzhanov A.E. master's student, <https://orcid.org/0000-0002-6476-0282>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Higher School of Veterinary Clinical Disciplines, Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, n-asylkhan@mail.ru

**АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ӨНДІРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ
КООПЕРАТИВТЕРДІҢ РӨЛІ
THE ROLE OF COOPERATIVES IN THE ORGANIZATION OF AGRICULTURAL
PRODUCTION**

Аннотация

Қызмет ету принциптері бойынша өндірістік кооперативтер шаруашылық жүргізудің басқа да ірі нысандарына қарағанда ерекше артықшылықтарға ие және көбінесе ауыл тұрғындарының мүдделеріне және ауыл шаруашылығының табиғи-экономикалық ерекшеліктеріне жауап береді. Өндірістік кооперативтер шаруашылық жүргізудің басқа да ірі нысандарына қарағанда көптеген артықшылықтарға ие және көбінесе ауыл тұрғындарының мүдделеріне және ауыл шаруашылығының табиғи-экономикалық ерекшеліктеріне жауап береді. Ауылшаруашылық өндірістік кооперативтер әлеуметтік-экономикалық міндеттерді шешеді-ауыл және қала халқын азық – түлікпен қамтамасыз етеді, жаңа жұмыс орындарын ұйымдастырады, жұмыссыздық деңгейін төмендетеді, бірақ ең бастысы – ауылдық өмір салтын қолдайды және өзгертеді және аумақтардың "тұтастығын" сақтайды.

Бірақ өндірістік кооперативтердің қызметін жүзеге асыруға мүмкіндік бермейтін көптеген проблемалар бар. Олардың ішінде кооперативтерге қатысты сыртқы және ішкі проблемалар бар. Олардың пайда болу себептерін анықтау және оларды жою немесе жеңілдету шараларын негіздеу үшін осы мәселелерді зерттеу бүгінгі таңда өзекті болып отыр. Қазіргі кезде ғалымдар еңбектерінде әлі де аз болып табылатын өндірістік кооперативтері қызметін ұйымдастыру мәселелері толықтай қамтылмаған. Жүргізілген зерттеулер негізінде ауылшаруашылық өндірістік кооперативтері қызметінің нәтижелері шешуші дәрежеде тәуелді болатын негізгі проблемалар анықталды, атап айтқанда Батыс Қазақстан облысында ұйымдастырылған өндірістік кооперативтердің қазіргі жағдайы және оларды жетілдіру бойынша ұсыныстар жасалды.

ANNOTATION

According to the principles of activity, production cooperatives have special advantages over other large forms of management and often meet the interests of the rural population and the natural and economic characteristics of agriculture. Production cooperatives have many advantages over other large forms of management and often meet the interests of the rural population and the natural and economic characteristics of agriculture. Agricultural production cooperatives solve socio-economic problems - they provide food to rural and urban populations, organize new jobs, reduce unemployment, but most importantly - they support and change the rural way of life and preserve the "integrity" of territories.

But there are many problems that do not allow the activities of production cooperatives. Among them are external and internal problems related to cooperatives. The study of these issues is becoming relevant today to identify the causes of their occurrence and substantiate measures to eliminate or alleviate them. Currently, the works of scientists have not sufficiently covered the issues of organizing the activities of production cooperatives. Based on the conducted research, the main problems have been identified, on which the results of the activities of agricultural production cooperatives depend to a decisive extent, in particular, the current situation with organized production cooperatives in the West Kazakhstan region and proposals for their improvement have been developed.

Түйін сөздер: өндірістік кооператив, агроөнеркәсіптік кешен, мемлекет, өнім, өткізу.

Key words: production cooperative, agro-industrial complex, state, products, sales.

Кіріспе. Қазіргі заманғы әлемдік тәжірибе, сондай-ақ отандық тәжірибе ауыл шаруашылығының үдемелі дамуы шағын және орта бизнестің дамуымен және олардың кооперациясының басымдығымен елеулі дәрежеде айқындалатынын куәландырады. Кәсіпкерлік пен ауыл шаруашылығы кооперациясы жүйесін дамыту - әлеуметтік, саяси және экономикалық маңызы бар мәселе [1, 2].

Аграрлық сектордың неғұрлым жоғары даму деңгейіне шығуы кәсіпкерліктің тиімді нысандарын және ауыл тауар өндірушілерінің өнімді сақтау, өңдеу, өткізу және т. б. жүйелері кәсіпорындарымен кооперация модельдерін кеңінен қолдануды көздейді.

Қазақстан Республикасы АӨК-сінің проблемалық мәселелерінің бірі өндірістің ұсақ тауарлы сипаты болып табылады, бұл ауыл шаруашылығы жалпы өнімінің жалпы көлеміндегі шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының жоғары үлесімен, ауыл шаруашылығы құралымдарының жалпы санымен, олардың жер телімдерін төмендету үрдісімен расталады. Көптеген ұсақ шаруашылықтарға кепілдік мүліктің болмауына байланысты субсидиялау, жеңілдікті кредит беру және т. б. түріндегі мемлекеттік қолдау шаралары қолжетімсіз.

Шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері кірістерінің төмен деңгейі ауылда бизнесті дамыту үшін бастапқы капиталды қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді. АӨК-нің жоғарыда аталған проблемалары өз мүдделерін қорғау, өндірісті бірлесіп ұйымдастыру, өндірілген өнімді өткізу, оны бастапқы қайта өңдеу, өндірістің негізгі құралдарымен қамтамасыз ету, ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге техникалық қызмет көрсету және т. б. мақсатында Шағын және орта бизнесті дамыту және оларды ауыл шаруашылығы кооперативтеріне біріктіру қажеттілігін негіздейді [3, 4, 5].

Қайта өңдеу және сауда-өткізу кәсіпорындарымен үйлестіру қатынастарымен байланысы жоқ ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер өз өнімдерін тиімді сата алмайды, түрлі делдалдарды ұстауға мәжбүр болады. Республиканың агроөнеркәсіптік кешеніндегі істер жағдайын талдау қазіргі кезеңде АӨК салаларының ешқайсысы экономикалық дағдарыстан жалғыз өзі шыға алмайтынын көрсетеді. Осыған байланысты агроөнеркәсіптік кешен кәсіпорындарының қызметін жандандырудың маңызды шарты экономиканы тұрақтандырудың маңызды факторы ретінде олардың күш-жігерін ынтымақтастық негізінде біріктіру болуы мүмкін.

Шағын шаруашылық нысандарын ауыл шаруашылығы кооперативтеріне біріктірудің негізгі артықшылықтары:

- кооператив мүшелері ауылшаруашылық қызмет көрсету кооперативіне кірген кезде (сату, қайта өңдеу, жабдықтау және т. б.) өздерінің заңды және экономикалық тәуелсіздігін сақтайды, яғни олар жердің, техниканың және басқа мүліктің иелері болып қала береді;

- ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер өндірген өнімді тұрақты өткізудің кепілділігі (делдалдарсыз тікелей қайта өңдеу зауытына немесе нарыққа);
- ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерінің шикізатты өндеуге дейін немесе дайын өнімді нарыққа дейін тасымалдауға, жеткізуге арналған шығындарын қысқарту;
- кооператив мүшелері үшін ішкі тарифтерді пайдалану есебінен механикаландырылған қызметтерге шаруа қожалықтарының шығындарын қысқарту, бұл бөгде (делдалдық) ұйымдардың құнынан төмен;
- кооператив мүшелерінің мүдделерін қорғау және өндірістік, ұйымдастырушылық және экономикалық міндеттерді талқылау және шешімдер қабылдау кезінде кооператив құрылтайшыларының жалпы жиналысында дауыс беру құқығының болуы;
- кооператив мамандарынан ақпараттық-консультациялық көмекті тегін алу мүмкіндігі;
- тұрақты жұмыспен (тұрақты және қосымша жұмыспен) қамтамасыз ету.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негізін ауыл шаруашылығында ауыл шаруашылығы кооперациясын ұйымдастыру саласындағы ғылыми еңбектері, өңірлер экономикасында ауыл шаруашылығы субъектілерін орналастыру және мамандандыру мәселелері бойынша ғылыми-зерттеу мекемелерінің теориялық және әдістемелік ұсынымдары, салалық кешендердің кеңістікте орналасуы мен мамандануын реттейтін Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығын аумақтық ұйымдастыруды дамыту жөніндегі заңнамалық және нормативтік актілері құрайды. Экономикалық көрсеткіштер Microsoft Office Excel кестелік процесінің деректерді талдау пакетінің қондырмасын қолдана отырып, талдау әдісімен өңделеді.

Зерттеу нәтижелері. Ауыл шаруашылығы кооперациясының негізгі қағидаттары:

- ауыл шаруашылығы кооперативіне кіру және одан шығу еріктілігі, осы Заңның және ауыл шаруашылығы кооперативі жарғысының талаптарына сәйкес келетін кез келген адамдар үшін кіру мүмкіндігі;
- кооператив мүшелерінің тең құқығына негізделген басқарудың демократиялылығы: кооперативтің қауымдасқан мүшелерін қоспағанда, мүліктік (пайлық) жарналардың мөлшері мен санына қарамастан "бір мүше-бір дауыс" ;
- ауыл шаруашылығы кооперативінің басқару органдарын оның мүшелерінің жалпы жиналысына сайлау және олардың есеп беруі;
- ауыл шаруашылығы кооперативтері қызметінің дербестігі мен тәуелсіздігі;
- ауыл шаруашылығы кооперативінің өз мүшелеріне олардың өзіндік құны бойынша тауарларды (жұмыстарды, қызметтерді) өткізуі;
- өзара көмек және кооператив мүшелері үшін экономикалық пайданы қамтамасыз ету;
- ауыл шаруашылығы кооперативінің, ауыл шаруашылығы кооперативтері қауымдастығының (одағының) қызметі туралы ақпараттың барлық мүшелері үшін қолжетімділігі.

ҚР Ауыл шаруашылығы кооперациясын дамытудың нормативтік-құқықтық базасы. Ауыл шаруашылығы кооперативтерін мемлекеттік қолдау шаралары.

2016 жылғы 1 қаңтардан бастап 2015 жылғы 29 қазанда ҚР Парламенті Мәжілісімен қабылданған "Ауыл шаруашылығы кооперативтері туралы" ҚР жаңа Заңы қолданысқа енгізілді. Осы Заңға сәйкес бұрын қолданыста болған "ҚР-дағы селолық тұтыну кооперациясы туралы", "Су пайдаланушылардың селолық тұтыну кооперативі туралы", "Ауыл шаруашылығы серіктестіктері және олардың қауымдастықтары (одақтары) туралы" ҚР заңдарының күші жойылды деп танылады, тиісінше ауыл шаруашылығы кооперациясының осы түрлері ҚР заңнамасына сәйкес қайта ұйымдастыру немесе тарату рәсімінен өтуге міндетті.

"Ауыл шаруашылығы кооперативтері туралы" ҚР Жаңа Заңына сәйкес ауыл шаруашылығы кооперативі ауыл шаруашылығы өнімін, акваөсіру (балық өсіру шаруашылығы) өнімін өндіруде, қайта өңдеуде, өткізуде, сақтауда, өндіріс құралдарымен және материалдық-техникалық ресурстармен жабдықтауда, кредит беруде әлеуметтік-экономикалық қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында бірлескен өндірістік және (немесе) өзге де шаруашылық қызметті жүзеге асыру үшін жеке және (немесе) заңды тұлғаларды ерікті түрде біріктіру арқылы мүшелік негізінде құрылатын заңды тұлға болып табылады., кооператив

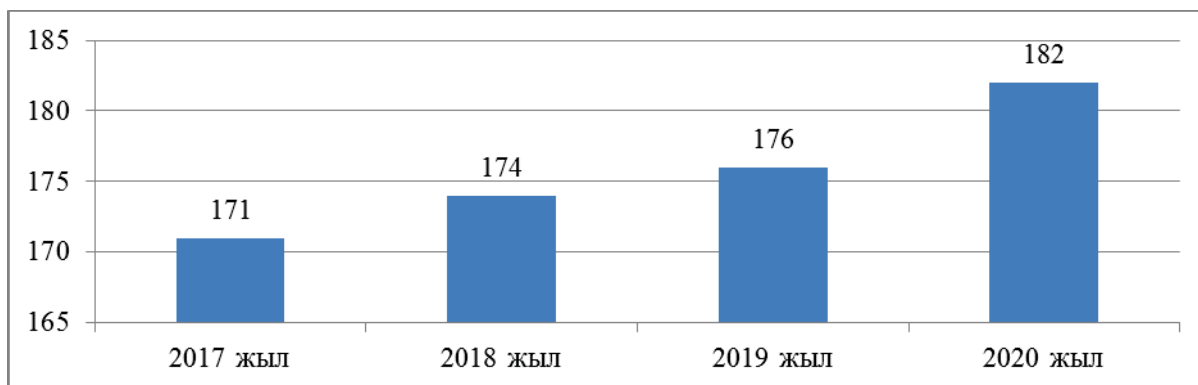
мүшелерін, сондай-ақ кооперативтің қауымдасқан мүшелерін сумен қамтамасыз ету немесе басқа да сервистік қызмет көрсету.

Батыс Қазақстан облысының ауыл шаруашылығы алқаптарының жалпы ауданы талданып отырған кезеңде орта есеппен 13907,3 мың га құрады, оның ішінде 580 мың га – егістік, 12252 мың га – шабындық және жайылым. Облыстың ауыл шаруашылығы астық-мал шаруашылығы бағытында маманданған. Өсімдік шаруашылығында астық өндірумен қатар майлы, жарма дақылдары өсіріледі, картоп, көкөністер, бақша дақылдары мен жемістер өндіріледі.

1-суретте көрсетілгендей Батыс Қазақстан облысының ауылшаурашылығы саласындағы кооперативтер саны 2020 жылы 2017 жылмен салыстырағанда 6% өскен, Батыс Қазақстан облысының ауылшаурашылығы саласындағы кооперативтер негізінен малшаруашылығы саласында шоғырланған.

Мал шаруашылығында негізгі салалар мал шаруашылығы және қой шаруашылығы, қосымша салалар: жылқы шаруашылығы, түйе шаруашылығы және құс шаруашылығы болып табылады.

Мал шаруашылығының жетекші саласы мал шаруашылығы болып табылады. Табынның түрлік құрылымында ірі қара малдың үлесіне мал мен құстың жалпы санының 74% - дан астамы келеді (шартты түрде).

Сурет 1 – Батыс Қазақстан облысының ауылшаурашылығы саласындағы кооперативтер саны, дана

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің әртүрлі нысандарын құру және олардың жұмыс істеу тетігі

Ауыл шаруашылығы кооперативтері қызметінің негізгі түрлері ауыл шаруашылығы өнімін, акваөсіру (балық өсіру шаруашылығы) өнімін өндіру, қайта өңдеу, өткізу, сақтау, өндіріс құралдарымен және материалдық-техникалық ресурстармен жабдықтау және кооператив мүшелеріне, сондай-ақ кооперативтің қауымдасқан мүшелеріне сервистік қызмет көрсетудің басқа да түрлері болып табылады. Ауыл шаруашылығы кооперативі қызметтің бір және (немесе) бірнеше түрімен айналысуға құқылы, бұл оның жарғысында көрсетіледі [6, 7].

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің ауыл шаруашылығы өнімін өндіру жөніндегі қызметі Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының ерекшеліктеріне қарай, жерді өңдеу, мал шаруашылығы өнімін өндіру бойынша немесе ауыл шаруашылығы өнімін өндірумен байланысты және кооператив мүшелерінің жеке еңбегімен қатысуына және "ауыл шаруашылығы кооперативтері туралы" Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген мөлшерде және тәртіппен олардың мүлктік пай жарналарын біріктіруіне негізделген өзге де қызметті орындау үшін бірлескен қызметіне бағытталған».

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдеу жөніндегі қызметі Ауыл шаруашылығы шикізатын бастапқы немесе терең қайта өңдеумен және кейіннен оны көтерме және (немесе) бөлшек сауда жүйесі арқылы өткізумен, сондай-ақ кооперативтің қауымдасқан мүшелерінің сауда жүйесін (олар болған кезде) пайдалану арқылы

байланысты кооперацияның бірлескен объектілерін (кооперативтік қайта өңдеу цехын, қайта өңдеу зауытын және т.б.) ұйымдастыруға бағытталған [8].

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің кооператив мүшелері және (немесе) ауыл шаруашылығы кооперативінің өзі тікелей өндіретін ауыл шаруашылығы өнімін өткізу жөніндегі қызметі кооператив мүшелерінің және басқа да тұтынушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған. Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің ауыл шаруашылығы өнімін өткізу жөніндегі қызметіне сондай-ақ шикізатты жас және (немесе) қайта өңделген түрде жинау, дайындау, сақтау, сұрыптау, кептіру, өткізу, сондай-ақ маркетингтік қызметтер және кооператив мүшелері және (немесе) ауыл шаруашылығы кооперативінің өзі өндіретін ауыл шаруашылығы өнімін тасымалдау қызметтері жатады.

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің өндіріс құралдарымен және материалдық-техникалық ресурстармен жабдықтау жөніндегі қызметі кооператив мүшелерін өндірістік процесте қажетті өндіріс құралдарымен және материалдық-техникалық ресурстармен: жанар-жағармай материалдарымен, тұқымдармен, тыңайтқыштармен, гербицидтермен, пестицидтермен (улы химикаттармен), ветеринариялық препараттармен, жемшөппен, ауыл шаруашылығы техникасымен және технологиялық жабдықпен, қосалқы бөлшектермен қамтамасыз етуге бағытталған, ауыл шаруашылығы өндірісіне арналған Құрылыс және басқа да ілеспе материалдар [9].

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің сервистік қызмет көрсету жөніндегі қызметі кооператив мүшелеріне ауыл шаруашылығы өнімін, акваөсіру (балық өсіру шаруашылығы) өнімін өндірумен, қайта өңдеумен және өткізумен, сондай-ақ олардың әртүрлі салалардағы (материалдық-техникалық, агрохимиялық, Көліктік қызмет көрсетумен, кредиттеумен, сумен қамтамасыз етумен, электрмен жабдықтаумен, техниканы жөндеумен және қызмет көрсетумен, телефондандырумен, асыл тұқымдық және селекциялық қызметпен, ветеринариялық қызмет көрсетумен) қажеттіліктерін қанағаттандырумен байланысты қызметтер көрсетуге бағытталған, шаруашылығы мен өсімдік шаруашылығындағы, орман өсірудегі, бухгалтерлік есеп пен аудиттегі, консультациялық қызмет көрсетудегі және басқа да салалардағы) [10].

Кесте 1 – Батыс Қазақстан облысының ауылшаурашылығы кооперативтерінің көрсеткіштері

Көрсеткіштер	2017 жыл	2018 жыл	2019 жыл	2020 жыл	2020 жылдың 2018 жылға қатынасы, %
Ауыл шаруашылығы кооперативі қызметкерлерінің саны, адам	272	280	285	297	109
Ауыл шаруашылығы кооперативтеріндегі мал саны, бас:					
- Ірі қара мал	30 202	34 704	27 016	32 748	108
- Қойлар	3 365	13 677	22 266	43 019	10 есе
- Жылқылар	13	22	19	108	8 есе

1-кестеден көріп отырғанымыздай Батыс Қазақстан облысының ауылшаурашылығы кооперативтерінің көрсеткіштері 2020 жылы 2017 жылмен салыстырғанда барлық көрсеткіштер өсіп жатырғанын көруге болады. Соның ішінде ауыл шаруашылығы кооперативі қызметкерлерінің саны 2020 жылы 2017 жылмен салыстырғанда 9 пайызға, ауыл шаруашылығы кооперативтеріндегі мал саныда өсіп жатыр, ірі қара мал басы 8 пайызға, қойлар 10 есе, жылқылар 8 есе өскен.

Ауыл шаруашылығы кооперативін құру процесі. Ауыл шаруашылығы кооперативі Құрылтай жиналысының шешімі бойынша құрылады және кемінде үш құрылтайшының шешімі бойынша құрылады.

Құрылтай жиналысында құрылтайшылар ауыл шаруашылығы кооперативін құру туралы шешім қабылдайды, оның жарғысын, кооператив құрылтайшыларының тізімін бекітеді, ауыл

шаруашылығы кооперативінің құжаттарына мемлекеттік тіркеу үшін қол қоюға және оларды ұсынуға, мүлікті, оның ішінде мүлік (пай) жарнасы ретінде кооператив құрылтайшылары енгізетін мүліктік және заттық құқықтарды белгіленген тәртіппен ақшалай бағалауды жүргізуге уәкілеттік берілген адамдарды сайлайды, ауыл шаруашылығы кооперативінің фирмалық атауын және орналасқан жерін, қызмет, ауыл шаруашылығы кооперативін басқару органдары сайлайды және ауыл шаруашылығы кооперативін құруға және оның қызметін бастауға қатысты басқа да мәселелерді шешеді [11, 12, 13].

Қорытынды. Кооперативтерді ұйымдастыру кезең-кезеңімен жүргізіледі. Кооперативтік құралымды құру туралы шешімді ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер кооператив мүшелері ретінде қабылдайды [14, 15, 16].

Бірінші кезеңде кооперативті қалыптастыруды ұйымдастыру, қандай да бір қызметтерді алу үшін ауыл шаруашылығы кооперативіне бірігуге дайын тауар өндірушілердің бастамашыл тобын айқындау, ал кейіннен оларға ақпарат беру және кооперацияның негізгі қағидаттарын оқыту қажеттілігі негізделеді:

- заңнамалық актілер, қаулылар және басқа да нормативтік-құқықтық құжаттар, кооперативтерді ұйымдастыру бойынша ғылыми ұсынымдар зерделенеді;

- кооперативті қалыптастыру моделі қарастырылады; экономикалық тиімділік есептеулеріне сәйкес оның оңтайлы моделі таңдалады, оны ұйымдастыру және қатысушылар құрамы туралы шешімдер қабылданады.

- ұйымдастыру жобасы және кооператив қызметін реттейтін нормативтік құжаттар әзірленуде.

Екінші кезеңде кооператив құрылтайшыларының жалпы жиналысы өткізіледі, онда кооперативтің мақсаты мен міндеттері айқындалады, басқару органдары сайланады, мүшелерінің тізімі, кооператив жарғысы бекітіледі, құрылтай шартына қол қойылады. Алдын ала есептеу негізінде кооперативтің әрбір құрылымдық учаскесі бойынша ауыл шаруашылығы өнімін өндіру мен қайта өңдеудің әлеуетті көлемдері анықталады, өткізу нарықтары, тұтынушылар, олардың экономикалық жағдайы, мөлшері мен қаржыландыру көздері айқындалады, яғни. кооперативтің өндірістік және шаруашылық қызметінің техникалық-экономикалық негіздемесі бар бизнес-жоспары әзірленуде. Кооперативтің негізгі бөлімшелері, олардың құрамы мен функциялары айқындалады.

Үшінші кезеңде кооперативті аудандық әділет бөлімінде мемлекеттік тіркеу жүргізіледі, пай жарналарының (кіру, қосымша, мүліктік) мөлшері, түрлері, пай және резервтік қорларды пайдалану белгіленеді, кооператив мүлкін қалыптастыру көздері, кооператив мүшелерінің пай жарналарын енгізу тәртібі, кооператив мүшелерінің оның қызметіне қатысу шарттары, кооператив табысын бөлу, ауыл шаруашылығы кооперативінің шығындарын жабу, қайта ұйымдастыру және тарату белгіленеді [17, 18, 19, 20].

Кооперативті мемлекеттік тіркеу рәсімінен өту үшін аудандық әділет бөліміне кооперативті мемлекеттік тіркеу туралы өтініш беріледі, оған құрылтай құжаттары, жалпы жиналыстың хаттамасы қоса беріледі.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Азимова Н. В. Модель оптимизации системы сбыта в потребительском кооперативе / Н. В. Азимова // АПК: экономика, управление, 2018, N № 7.-С.41-47

2. Айтаханов Қ. Мал шаруашылығының келешегі кооперацияда / Қ. Айтаханов // Егемен Қазақстан, 2018, N 20 сәуір.-С.4

3. Байәділ Б. Ауылдық кооперативтерге серпіліс керек / Б. Байәділ // Egemen Qazaqstan, 2018. т.2 тамыз.-С.1, 7

4. Баймұханов Т. Ауыл шаруашылығына жаңа технологияларды енгізу жолдары/ Т.Баймұханов // QAZAQ, 2019,N 28 маусым.-С.4-5, 14-15

5. Дядичко Е.В. Совершенствование механизма грантовой поддержки сельскохозяйственных потребительских кооперативов / Е. В. Дядичко // АПК: экономика, управление, 2018, N № 2.-С.82-89

6. Методический подход к оценке эффективности работы сельскохозяйственных потребительских кооперативов/Т. А. Дозорова [и др.] // АПК: экономика, управление, 2019, N № 3.-С.17-27

7. Роль инфраструктуры государственной поддержки в развитии малого сельского предпринимательства Алтайского края / Г. М. Гриценко, [и др.] // АПК: экономика, управление, 2018,N № 11.-С.58-67

8. Шарипов А. К. Финансовая поддержка сельскохозяйственных кооперативов в Республике Казахстан/А. К. Шарипов, Н. Т. Сартанова, М. Б. Сейсекенова // Проблемы агрорынка, 2019, N № 3.-С.159-163

9. Янбых Р. Г. Классификация кооперативов и развитие сельскохозяйственной кооперации/Р. Г. Янбых, В. А. Сарайкин // АПК: экономика, управление, 2018, N № 7.-С.13-22

10. Наумов, А.С. Региональное развитие сельского хозяйства в Европейских странах и России в условиях глобальной продовольственной взаимозависимости и дефицита земельных ресурсов / А.С. Наумов // Вестник РУДН, серия Экономика, 2014, № 3, с.63-74

11. Барсукова, С.Ю. Выделение регионов, неблагоприятных для ведения сельского хозяйства, или как в России собираются помогать сельскому хозяйству в условиях членства в ВТО / С.Ю. Барсукова // ЭКО. -2014. -№3(477). – с.89-104

12. Колмыков, А.В. Методологические положения территориальной организации производства сельскохозяйственных предприятий / А.В. Колмыков // Землеустройство, кадастр и мониторинг земель. – 2014. - №10. – С. 20-24

13. Афонина, В.Е. Особенности инвестиционной деятельности в аграрном секторе высокоразвитых стран / В.Е. Афонина // Экономика образования. – 2014. №6. – с.74-81

14. Колмыков А.В. Методологические положения территориальной организации сельскохозяйственных предприятий// Землеустройство, кадастр и мониторинг земель. - №1. – 2014, С.20-24.

15. Экономическое регулирование воспроизводства в АПК / В. Маслова, Н. Борхунов, Н. Зарук, Л. Счастливецова // АПК - экономика, управление.- 2017.- №4.- С.51-60.

16. Умбеталиев, Н.А. Государственная поддержка сельского предпринимательства / Н.А. Умбеталиев // Проблемы агрорынка.- 2017.- №2.- С.96-101.

17. Шарапова, В.М. Развитие сельского предпринимательства в аграрной сфере экономики: теоретические и практические аспекты / В.М. Шарапова // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий.- 2017.- №10.- С.25-29.

18. Ушачев, И. Совершенствование организационно - экономического механизма рынка научно - технической продукции в растениеводстве / И. Ушачев, Е. Колязина, С. Аржанцев // АПК: Экономика, управление.- 2018.- №8.- С.68-79.

19. Тажибаева, Р.М. Основные направления реализации инновационной политики в агропромышленном комплексе Казахстана / Р.М. Тажибаева // Проблемы агрорынка.- 2018.- №3.- С.38-44.

ADEBIETTER TIZIMI

1. Azimova N. V. Model' optimizacii sistemy sbyta v potrebitel'skom kooperative / N. V. Azimova // APK: jekonomika, upravlenie, 2018, N № 7.-S.41-47

2. Ajtahanov Қ. Mal sharuashylyғуның keleshegi kooperacijada / Қ. Ajtahanov // Egemen Qazaqstan, 2018,N 20 sәuir.-S.4

3. Bajәdil B. Auylдық kooperativterge serpilis kerek / B. Bajәdil // Egemen Qazaqstan, 2018. t.2 тамыз.-S.1, 7

4. Bajmұhanov T. Auyl sharuashylyғyna zhaңa tehnologijalardy engizu zholdary/ T.Bajmұhanov // QAZAQ, 2019,N 28 mausym.-S.4-5, 14-15

5. Djadichko E.V. Sovershenstvovanie mehanizma grantovoj podderzhki sel'skohozjajstvennyh potrebitel'skih kooperativov / E. V. Djadichko // APK: jekonomika, upravlenie, 2018,N № 2.-S.82-89

6. Metodicheskij podhod k ocenke jeffektivnosti raboty sel'skohozjajstvennyh potrebitel'skih kooperativov/Т. А. Dozorova [i dr.] // APK: jekonomika, upravlenie, 2019,N № 3.-S.17-27

8. Rol' infrastruktury gosudarstvennoj podderzhki v razvitii malogo sel'skogo predprinimatel'stva Altajskogo kraja / G. M. Gricenko, [i dr.] // APK: jekonomika, upravlenie, 2018, N № 11.-S.58-67
9. Sharipov A. K. Finansovaja podderzhka sel'skohozjajstvennyh kooperativov v Respublike Kazahstan/A. K. Sharipov, N. T. Sartanova, M. B. Sejskenova // Problemy agrorynka, 2019, N № 3.- S.159-163
10. Janbyh R. G. Klassifikacija kooperativov i razvitie sel'skohozjajstvennoj kooperacii/ R. G. Janbyh, V. A. Sarajkin // APK: jekonomika, upravlenie, 2018, N № 7.-S.13-22.
11. Naumov, A.S. Regional'noe razvitie sel'skogo hozjajstva v Evropejskih stranah i Rossii v uslovijah global'noj prodovol'stvennoj vzaimozavisimosti i deficita zemljanyh resursov / A.S. Naumov // Vestnik RUDN, serija Jekonomika, 2014, № 3, s.63-74
12. Barsukova, S.Ju. Vydelenie regionov, neblagoprijatnyh dlja vedenija sel'skogo hozjajstva, ili kak v Rossii sobirajutsja pomogat' sel'skomu hozjajstvu v uslovijah chlenstva v VTO / S.Ju. Barsukova // JeKO. -2014. -№3(477). – s.89-104
13. Kolmykov, A.V. Metodologicheskie polozhenija territorial'noj organizacii proizvodstva sel'skohozjajstvennyh predpriyatij / A.V. Kolmykov // Zemleustrojstvo, kadastr i monitoring zemel'. – 2014. - №10. – S. 20-24
14. Afonina, V.E. Osobennosti investicionnoj dejatel'nosti v agrarnom sektore vysokorazvityh stran / V.E. Afonina // Jekonomika obrazovanija. – 2014. №6. – s.74-81
15. Kolmykov A.V. Metodologicheskie polozhenija territorial'noj organizacii sel'skohozjajstvennyh predpriyatij// Zemleustrojstvo, kadastr i monitoring zemel'. - №1. – 2014, S.20-24.
16. Jekonomicheskoe regulirovanie vosproizvodstva v APK / V. Maslova, N. Borhunov, N. Zaruk, L. Schastlivceva // APK - jekonomika, upravlenie.- 2017.- №4.- S.51-60.
17. Umbetaliev, N.A. Gosudarstvennaja podderzhka sel'skogo predprinimatel'stva/ N.A. Umbetaliev // Problemy agrorynka.- 2017.- №2.- S.96-101.
18. Sharapova, V.M. Razvitie sel'skogo predprinimatel'stva v agrarnoj sfere jekonomiki: teoreticheskie i prakticheskie aspekty / V.M. Sharapova // Jekonomika sel'skohozjajstvennyh i pererabatyvajushhih predpriyatij.- 2017.- №10.- S.25-29.
19. Ushachev, I. Sovershenstvovanie organizacionno - jekonomicheskogo mehanizma rynka nauchno - tehničkoj produkcii v rastenievodstve / I. Ushachev, E. Koljazina, S. Arzhancev // APK: Jekonomika, upravlenie.- 2018.- №8.- S.68-79.
20. Tazhibaeva, R.M. Osnovnye napravlenija realizacii innovacionnoj politiki v agropromyshlennom komplekse Kazahstana / R.M. Tazhibaeva // Problemy agrorynka.- 2018.- №3. - S.38-44.

РЕЗЮМЕ

По принципам деятельности производственные кооперативы имеют особые преимущества перед другими крупными формами хозяйствования и зачастую отвечают интересам сельского населения и природно-экономическим особенностям сельского хозяйства. Производственные кооперативы имеют много преимуществ перед другими крупными формами хозяйствования и часто отвечают интересам сельского населения и природно-экономическим особенностям сельского хозяйства. Сельскохозяйственные производственные кооперативы решают социально-экономические задачи – обеспечивают продовольствием сельское и городское население, организуют новые рабочие места, снижают уровень безработицы, но самое главное – поддерживают и изменяют сельский образ жизни и сохраняют "целостность" территорий.

В настоящее время в трудах ученых еще недостаточно освещены вопросы организации деятельности производственных кооперативов. На основе проведенных исследований выявлены основные проблемы, от которых в решающей степени зависят результаты деятельности сельскохозяйственных производственных кооперативов, в частности, разработана современная ситуация с организованными производственными кооперативами в Западно-Казакстанской области и предложения по их совершенствованию.